

Oude koeienrassen op de reservebank

Lang niet iedereen is overtuigd van de hedendaagse melk-typische HF-koe. Volgens sommige veehouders moeten de 'oude' rassen in ere worden hersteld.

Frank de Vries

Een van de veehouders die niet is overtuigd dat het HF-ras de toekomst heeft is voorzitter Gerben Engwerda van de Stichting Roodbont Fries Vee. Hij pleit ervoor om de oude runderassen in ere te herstellen. Zo wil hij het Roodbonte Friese ras beter op de kaart zetten en opschalen van 350 koeien nu naar 1.000 koeien in 2018. Engwerda is een groot voorvechter van biodiversiteit, wat in dit geval wil zeggen: veel verschillende rassen. "Het fokken van een enkel ras leidt op termijn tot een verschraving tussen de rassen en binnen een ras, wat op zijn beurt zorgt voor een kwetsbare koe. De koe van vroeger was veel luxer: ze was veel vleestypischer dan de huidige koe." Wat is de ideale koe volgens Engwerda? "Dat is eigenlijk niet van belang. Je moet de veehouder zelf zijn ideale koe laten fokken, want dan hou je

Sipke Joost Hiemstra (r.) en Henk Sulkers van de genenbank.

FOTO: FRANK DE VRIES

Teloorgang Nederlandse rassen

In 1874 werd het Nederlands Rundveestamboek opgericht en in 1879 volgde het Fries Rundveestamboek. Ons Nederlandse vee verspreidde zich vanwege zijn goede eigenschappen over de wereld en werd zo ook in Amerika bekend. De Amerikanen kruisten onze geëxporteerde koeien met hun eigen Amerikaanse rassen en zo werd het Holstein-Friesian runderras gefokt. Vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw kwamen deze koeien in grote aantallen naar Nederland. Sommige fervente Nederlandse rundveefokkers noemden die Holsteiners wel 'wandellende kapstokken'. Maar de meeste melkveehouders hier waren er gek op omdat ze veel meer melk gaven dan onze oorspronkelijke rassen. Tot op de dag van vandaag is Holstein-Friesian het grootste koeienras in Nederland. Maar niet iedere veehouder is ervan overtuigd dat het Amerikaanse vee de toekomst heeft.

AANTAL STIEREN PER RAS IN DE GENENBANK (BRON: CGN)

Ras	Aantal stieren	Aantal dosis sperma
Brandrode Rund	12	2.893
Groninger Blaarkop – rood	59	3.737
Groninger Blaarkop – zwart	31	3.179
MRIJ	420	17.976
HF	7.037	91.317
Fries Hollands	310	24.129
Fries Roodbont	75	13.973
Lakenvelder	10	476
Witrik	7	629

de diversiteit van het ras in stand." De ene veehouder wil op eiwit fokken en de andere op exterieur. Weer een andere veehouder fokt meer op een donkere kleur. En dat kan allemaal binnen de zogenoemde fundamentele fokkerij. Dat is een fokmethode waarbij jaarlijks meerdere stieren uit de eigen veestapel worden ingezet binnen het bedrijf. Deze fokmethode levert per veebedrijf uniforme veestapels op die goed zijn aangepast aan de specifieke bedrijfsomstandigheden. Het fokken gebeurt eigenlijk 'op gevoel' zonder te veel cijfers en metingen. Deze methode wordt vooral toegepast bij fokkers van authentieke rassen, zoals het Roodbonte Friese ras. Engwerda: "Doordat iedere veehouder zijn eigen fokrichting inslaat, loop je ook niet zo snel vast. Als in een bepaalde fokrichting bijvoorbeeld een erfelijk gebrek wordt geconstateerd, kun je zo een andere kant op met je fokkerij."

Prachtige rassen in eigen land

Volgens Engwerda hebben we heel goede en robuuste koeienrassen in ons eigen land. Hij denkt daarbij aan het MRIJ-ras, de Groninger Blaarkop en het Roodbonte en Zwartbonte Friese vee. Hij vindt dat het landbouwonderwijs onvoldoende bena-

drukt dat de oude rassen zo goed zijn en in stand moeten blijven. "De leraren vertellen graag dat je als veehouder Amerikaans vee moet hebben om meer rendement te kunnen halen uit je veebedrijf. Maar dat is helemaal niet zo. Het Roodbonte Friese vee bijvoorbeeld kan heel goed mee in het vlees." Zelf heeft veehouder Engwerda in het Friese Tytsjerk een biologisch melkveebedrijf met veertig FH-koeien, waarvan zeven roodbonte. Hij ziet zich als voorzitter van de Stichting Roodbont Fries Vee nog wel voor een grote uitdaging geplaatst. Om als ras te kunnen overleven zijn jaarlijks minstens vier verschillende nieuwe stieren nodig. En om te voldoen aan alle wettelijke veterinaire maatregelen voordat sperma wordt ingevroren, is zeker een bedrag van 2.000 euro per stier nodig. "Dat is erg veel geld voor onze kleine fokkerij." Ook melkveehouder Arie van den Berg uit het Zuid-Hollandse Schipluiden heeft de Amerikanen ingewisseld voor oude rassen. Hij kan zich heel goed voorstellen dat de Amerikanen op veel bedrijven de toekomst zijn en blijven. Maar in zijn specifieke bedrijfssituatie vindt hij dat niet.

Geklemd tussen twee steden

Melkveehouder Arie van den Berg koos

voor het koeienras dat het best bij zijn bedrijfsomstandigheden en passie paste. Zijn bedrijf ligt ingeklemd tussen de oprukkende stad Delft en Rotterdam. Omdat zowel Rotterdam als Delft volgens hem voor de komende tien à twintig jaar voldoende gronden hebben om huizen op te bouwen, denkt hij dat hij niet verder zal worden "gewurgd". Zijn melkveebedrijf is nu twaalf jaar biologisch. Van den Berg: "Het was destijds een bewuste keus om melk in te leveren. We gingen door een andere rassenkeuze van 8.000 kg naar 6.000 kg per koe per jaar." De arme en vaak natte veengrond in combinatie met het biologische boeren bleek minder geschikt voor de HF-koeien. Die hebben volgens Van den Berg topgras nodig en heel veel krachtvoer. Hij als biologische boer gaat juist voor veel ruwvoer van gewone kwaliteit en zo min mogelijk krachtvoer. Daarom koos Van den Berg voor de rassen MRIJ en het Franse Montbéliarde. Twee sterke oude rassen met een dubbeldoel. De mindere melkopbrengsten van het bedrijf werden gecompenseerd met verbredingsactiviteiten: educatie voor schoolklassen en een zorgtak voor hulpboeren werden opgestart. Ook agrarisch natuurbeheer is nu een activiteit. Sipke Joost Hiemstra zet zich ook in voor het behoud van oude rassen. Hij is hoofd van de dierlijke genenbank, een onderdeel van het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN) van Wageningen UR. Het CGN werd 25 jaar geleden opgericht om zich in te zetten voor het behoud van genetische diversiteit in voedselgewassen. Later, vanaf 2002, werd de Stichting Genenbank Landbouwhuisdieren onderdeel van het centrum. Vooral diercrises als MKZ hebben gezorgd voor extra gelden om oude dierrassen veilig te stellen, aldus Hiemstra. Zijn dierlijke genenbank richt zich op van oorsprong Nederlandse zeldzame rassen. Op dit moment bevat de genenbank, die hoofdzakelijk bestaat uit ingevroren sperma en enkele embryo's, een grote groep van landbouwhuisdieren (zie kader). Naast het veiligstellen van oude rassen heeft de dierlijke genenbank ook als taak het adviseren van kleine fokkerijorganisaties over hun fokbeleid. En het CGN adviseert ook over het beleid om biodiversiteit in de veehouderij te behouden via het ministerie van EL&I. De dierlijke genen-

bank heeft wettelijk gezien wat meer mogelijkheden dan een ki-station of een individuele veehouder, legt Hiemstra uit. Zo kan de genenbank onder strikte voorwaarden op bedrijfsniveau gevangen sperma uitleveren aan andere bedrijven. Dat mag een veehouder zelf niet doen. Hiemstra ziet enorm veel gedrevenheid en passie in de kleine fokkerijclubs. Als voorbeeld noemt hij die van het Brandrode rund met een daadkrachtig en enthousiast bestuur. De hoofdlocatie van de dierlijke genenbank is de vestiging van de Animal Sciences Group in Lelystad. Daar vindt het invriezen en bewaren plaats. Om het risico te spreiden in geval van een calamiteit is een tweede opslag van de genenbank opgezet bij de faculteit Diergeneeskunde in Utrecht.

Opslag en gebruik

De genenbank wordt niet alleen opgezet

voor het nageslacht. Hij wordt ook actief gebruikt om rassen nu in stand te houden. Een veehouder kan, na goedkeuring van

oud, een van de oudste rietjes uit de genenbank, gebruikt voor het bevruchten van een koe. En ja hoor, de koe werd drachtig.

'Fokkerij van nu is genetische roofbouw'

zijn rasvereniging, sperma uit de genenbank krijgen. De genenbank stelt daarbij wel als eis dat vergelijkbaar sperma niet commercieel beschikbaar is. Naast de landbouwhuisdieren heeft de genenbank ook werkhonden en eenden in zijn bestand. Hoe lang is het materiaal geschikt? Hiemstra vertelt dat het de bedoeling is de genen "voor eeuwig" vast te leggen. "Maar dat is natuurlijk niet zeker." Wel is er laatst een spermarietje van een kleine veertig jaar

Alles zit in stikstof van -196 graden Celsius en dan liggen de processen in cellen volledig stil", legt Henk Sulkers, beheerder van de genenbank, uit. §

Roodbonte Friese koe op het bedrijf van Gerben Engwerda.

FOTO: FRANK DE VRIES

Een kijkje in de stal van melkveehouder Arie van den Berg.

FOTO: FRANK DE VRIES

